

A kullancsok

Először biológiai sajátosságukat, majd ártalmukat és azok megelőzési lehetőségeit foglaljuk össze.

Biológiai sajátossága

Hazánkban elsősorban az 1-4 mm nagyságú, lapos, tojásdad alakú, vérrel teleszívott állapotban babszem nagyságúra megeduzzadó, sárgásbarna színű közönséges kullancs (*Ixodes ricinus*) fordul elő.

A nőtény 2-9 évig tartó élete során több ezer petét rak, melyekből a lárvák a hőmérséklettől függően 2-8 hónap múlva kelnek ki. A petéből kibújó lárvák fejlődéséhez vérszívás szükséges. A táplálkozástól függően a fejlődés teljes időtartama átlagosan 3 év. A háziállatok, földön fészkelő madarak és hullók, vadon élő emlősök, valamint az ember véréet szívja. Fűszálakon, bokrokon legfeljebb 1,5 méter magasságban lábaikon levő karmok és tapadókorongok segítségével megkapaszkodva, lógva várja a táplálkozási alkalmat. A vért adó gazdára hang- és szaginger hatására ejti rá magát. Az emberre kapaszkodott kullancs a ruhán vagy a bőrön továbbmászik és csak néhány óra múlva kezd vért szívni. Vérszívás után a bőrről magától csak 3-8 nap múlva esik le. Hűvös, nedves homokban táplálék nélkül 3-6 évig is él, a fiatal alakok azonban az éhezést kb. csak egy évig bírják. Száraz időben a nedves avar alá húzódik. Nagy számban különösen tavasszal április-június között és ősszel, szeptemberben fordul elő.

Terjedése

Az emberre esős, nyirkos időben, többnyire a kerti munka során vagy kirándulás közben kapaszkodik fel. Kertjeinkbe a háziállatok, a földön fészkelő madarak és a vadon élő kisemlősök "potyautasaként" kerül be.

Ártalma

Két megbetegedést a kullancs-encefalitist és a Lym-kórt terjeszti.

A kullancs csípése többnyire teljesen fájdalommentes, így észrevétlen marad, mivel a szúrásatornába fecskendezett nyálnak érzéstelenítő hatása van. A fertőzött kullancs nyálmirigyéből a megbetegedést előidéző kórokozók csak a beszúrást követő 4-6 óra múlva, a felesleges vér visszaöklendezésekor kerülnek az emberbe.

A kullancs-encefalitisz vírusát a vadon élő állatokról az emberre a kullancs viszi át. A fertőzés jelentős része tünetmentesen, kisebb része pedig influenzára emlékeztető betegségi tünetekkel, lázzal, fejfájással, rossz közérzettel zajlik le. Azonban egyes esetekben súlyos idegrendszeri tünetek is kialakulhatnak. Általában a betegség teljes gyógyulással végződik.

A betegség terjesztése szempontjából kizárólag azok a kullancsok veszélyesek, amelyek vírust hordoznak.

A térképről kitűnik, hogy laboratórium vizsgálatokkal is igazolt természeti góccok az ország délnyugati, nyugati és északi területein találhatók, melyek a szomszédos országok (Szlovákia, Ausztria, Szlovénia, Horvátország) természeti gócaival összefüggésben vannak. Ezeken a helyeken is legfeljebb minden ezredik hordozza a megbetegítő vírust, egyéb területeken pedig 5-10000 kullancs közül csak egyben található kórokozó. Ebből következően a fertőzés, különösen a súlyos megbetegedés lehetősége rendkívül csekély.

Ezt támasztják alá az Országos Epidemiológiai Központban 1977-től vezetett adatok is. 1977 és 1997 között évente átlagosan 240, 1998-tól azonban - elsősorban a védőoltások egyre fokozódó mérvű elterjedésének eredményeként - évente csak 46-84 megbetegedés fordul elő. A betegek (akiknek több, mint 80 %-a 20 évesnél idősebb volt) 65 %-át Nógrád, Somogy, Vas, illetve Zala megyékben észlelték. A megbetegedés 50 %-a június-július hónapban jelentkezett, tehát a kullancsok előfordulási

gyakoriságával szoros összefüggést mutat. Leginkább azok a középkorú felnőttek vannak kitéve fertőzésnek, akik munkájukból adódóan gyakran találkozhatnak kullancssal (pl. erdészek, favágók, vadászok stb.).

A *Lyme-kórt* a vadon élő állatokról a kullancsra kerülő és ott elszaporodó baktérium (*Borrelia burgdorferi*) okozza.

Legjellegzetesebb klinikai tünete a vándorló bőrpír, amely általában néhány napos lappangási idő után a csípés helyén jelentkezik. A bőrelváltozás mindig kis kerek folt formájában kezdődik, majd a széli részeken terjedve, középen halványulva, gyűrűt formál. A bőrijelenséget enyhe helyi fájdalom, égő érzés, ritkán viszketés kísérheti, de felléphet magas láz, fej- és izomfájdalom, valamint agyi izgalomra utaló tünetek is. Igen ritkán, a kullancscsípés után 1-2 hónap múlva szívpanaszok és neurológiai tünetek (zsibbadás, végtagfájdalom, perifériás ideggyulladás) is jelentkezhetnek. Legtöbbször azonban semmilyen társtünete nincs. A betegség amelyből 1998-2003. között évente 992-1258 igazolt eset fordul elő viszonylag jóindulatú és gyógyítható.

Mindkét megbetegedés gyanújakor forduljunk orvoshoz!

Védekezés a kullancsok ártalma ellen

Irtásukra a permetezés alkalmas, amellyel a jól körülhatárolt kertekből biztonsággal kúrtható. Mivel a kullancsok a legtöbb rovarirtó szerrel szemben igen érzékenyek, ezért azokban a kiskertekben, ahol a zöldségágyásokat, a gyümölcsbokrokat, a fákat és a szőlőt kártevők ellen rendszeresen permetezik, ott aligha marad kullancs életben. Leginkább az erdők mentén levő zártkertekben és az újonnan parcellázott kiskertekben szükséges kullancsirtásra felkészülni. A permetezőszerrel (ACTELLIC 50 EC) célszerű a kezelést már április hónapban megkezdeni, júniusban pedig megismételni. Szeptember közepén érdemes még egy újabb permetezést beiktatni, mert ezzel a következő esztendei elszaporodásuknak vethetünk gátat. A kullancsirtás azonban csak átmeneti eredményt ad, ugyanis azok a különféle állatokkal ismételt behurcolásra kerülhetnek.

Megelőzésükre legfontosabb a bőrbe fúródott kullancs mielőbbi felderítése és eltávolítása, az ún. *kullancsvizit*, illetve *rovarriasztó szerek* használata. Kullancs-encefalitisz ellen *védőoltás* is rendelkezésre áll.

Kullancsvizit. Ha a bőrünkbe befúródott kullancsot időben felfedezzük és elpusztítjuk, akkor nem kerülhet vírus a szervezetünkbe, ugyanis az állat a vérszívást követően (kb. 4-6 óra múlva) juttatja a kórokozókkal fertőzött nyálát az emberbe. Ezért a kerti munkát befejezve vagy a természetjárásból hazatérve vegyük szemügyre gondosan azokat a területeket, első sorban a hajlatokat és a deréktájékat, ahová a kullancsok előszeretettel befúrják magukat. Mivel felismerésük nehéz - a kifejlett példány vérszívás után is legfeljebb lencsényi anyajegyre hasonlít - ezért figyelmes keresésre van szükség!

A kullancs a bőrből két körmünk közé fogva gyengén csavaró mozdulatokkal óvatosan kihúzható, de csipesz vagy a gyógyszertárakban beszerezhető "Kapiller-féle kullancs-kiemelő kanál" segítségével az eltávolítás könnyebb.

Az élő kullancs eltávolításakor annak feje könnyen leszakadhat és a bőrben maradvá idegen testként viselkedik, a szálkához hasonlóan gennyedést okozhat. Ennek kezelése orvos feladata lehet. A csípés helye a kullancs eltávolítása után is néha még napokig vörös és viszket.

A különféle *rovarriasztó szerek* (pl. AUTAN ACTIVE, JOHNSON OFF, PROTECT-B, SZUKU, UNISTOP stb.) a kullancsokat a kezelt bőrfelületről távol tartják, így csípésüket megakadályozzák. A különféle készítmények (aeroszol, krém, folyadék, stift stb.) hatásának ideje a felvitt mennyiségtől függ. A rovarriasztó szerekkel a szabadon hagyott bőrfelületeket kell bekenni, de az aeroszol palackkal a ruházat is kezelhető.

A kullancs-encefalitisz leghatékonyabb megelőzési módja az aktív *védőoltás*, amely 3 oltásos alapimmunizálásból áll. Az oltást - a megfelelő védettség kialakulása érdekében - ajánlott a hideg évszakban elkezdeni. A hosszantartó védettség biztosítása érdekében 3 évenként emlékeztető oltás szükséges.

Kullancsveszély!

Az idei enyhe telet követően a szakértők sötét fellegetek jósltak- már ami a kullancsokat illeti. Való igaz, hogy az állatorvosi rendelőkben a szokásosnál messze több kullancsot távolítunk el az állatokból és ezzel együtt sajnos jelentősen megnőtt a kullancs által terjesztett betegségek előfordulása is.

A közhiedelemmel ellentétben e vérszívók ellen nem tavasztól őszig kell védekezni: felbukkanásukra csupán forró, száraz nyári és fagyos téli időben nem kell számítanunk. Nem csak az erdős területek veszélyesek! A szemmel rendelkező, látó kullancsok a gyepi növénytársulásokat lakják és a fűszálak árnyékos fonákján megkapaszkodva, lesből várják áldozatukat, akire alulról kapaszkodnak fel. A szem nélküli kullancsok a lombos erdőkben, kb. 1-1,5 méter magasról támadnak. Egy speciális szervük biológiai-kémiai radarként üzemel és képes jelezni, ha potenciális áldozat közeledik. A védekezés többirányú. Mivel a nagy szőrzetben könnyebben megbújnak a kullancsok, célszerű nyári időben a szőrzet rövidre nyírása, amit a kutyák többsége egyébként is örömmel fogad. A kullancsok ellen egyre több fajta, repellens szer (nyakörvek, spot on készítmények, samponok, spray-k) kerül forgalomba, hiszen rendkívül nagy az egyes hatóanyagokra rezisztens (nem reagáló) kullancs-populációk aránya. Sajnos még egy területen belül is nagyon eltérő, hogy melyik készítményt érdemes választani, de alapelvként elmondható, hogy érdemes minél frissebb hatóanyagot keresni. A védekezés harmadik pillére a védőoltás. A kullancsok nagy arányú megjelenése miatt idén az eddigi oltások (veszettség, kombinált, coronavirus) mellett idén mindenképpen javasolt a kutyákat Lyme-kór ellen is beoltatni!

Dr. Kapiller Zoltán, a hazai kullancs-kutatás legjelentősebb állatorvos képviselője szerint, fontos a szemlélet-váltás. A kutyák megelőző kezelése ugyanis nem csak azért szükséges, hogy kedvenceinket megvédjük. A hazai kullancs-populációk és ezzel a fertőzött területek keveredése éppen a „kiránduló” kutyák szórén áthurcolt élősködőkkel történt, manapság pedig fokozott veszélyt jelent emberekre is ezen élősködők nagy számú megjelenése.

Ha mégis megtörtént a csípés, a legfontosabb a kullancs bőrből történő szakszerű eltávolítása, amelyre sok hibás népi módszer él a köztudatban. Sajnos a hagyományos módszerek mindegyike (olajjal bekenés, zsebkendővel való kihúzás) a fuldokló kullancs „visszaköpése” miatt fokozza a fertőződés veszélyét. A gyógyszertárakban kapható speciális „kanállal” az élősködő veszélytelenül eltávolítható.

Vigyázat, kullancsveszély!

A kullancscsípés veszélyének a közhiedelemmel ellentétben nemcsak a kirándulók-természetjárók, de a városlakók is ugyanúgy ki vannak téve, a rovar által terjesztett betegség elleni megelőző védőoltásokat óvatosságból ezért nekik is érdemes megkapniuk. Bár a világszerte kb. 300 betegséget terjesztő kullancsok által hordozott fertőzéseknek csak töredékük veszélyes az emberre, az a kevés igen súlyos következményeket, akár halált is okozhat az állat fertőzöttsége esetén. Hazánkban, a vírusos agyvelő- és agyhártyagyulladás (az ún. kullancsencephalitis) és a baktérium okozta Lyme-kór fordul elő nagyobb számban, de szerepet játszanak egyéb betegségek kórokozójának terjesztésében is. A kullancs-encephalitis természeti göcai az ország délnyugati, nyugati és északi területein találhatóak. Ezeken a helyeken legfeljebb minden ezredik hordozza a megbetegítő vírust, az ország más területein pedig öt-tízezer kullancs közül csak egyben található kórokozó. A betegség kialakulása passzív vagy aktív védőoltással megelőzhető. Ez természetesen nem véd meg magától a

kullancscsípéstől, csupán a szervezetbe kerülő vírusfertőzéssel szemben. A passzív oltás (FSME-bulin) a kullancscsípés után 96 órán belül adható. Hatása csak 70% körüli és a szervezetből kiürülve nem ad tartós védeltséget. Ennél hatékonyabb az aktív védőoltás, ami előlt vírust tartalmaz. A tartós védeltség eléréséhez aktív, 3 oltásból álló alapimmunizálás, illetve háromévenkénti emlékeztető oltás szükséges. A leggyakoribb kullancs által terjesztett betegség, a Lyme-kór szempontjából.

Közép-Európa a világ egyik legfertőzöttebb területe, szerencsére azonban nem minden fertőzött kullancs csípése fertőz, és nem minden fertőzésnek van klinikai következménye. Feltételezések szerint Magyarországon évente kb. 10 ezer friss fertőzés fordul elő. A legelső tünet általában - 1 naptól akár három hónapig tartó lappangási idő után - a csípés körül megjelenő, legalább 5 cm-esre megnövő, többnyire ovális alakú, alig viszkető, fájdalommentes bőrpír, az ún. Lyme-folt, amelyek száma a góc szaporodásával akár az 50-et is elérheti. A betegség leggyakoribb tünete, mégsem jelenik meg mindig, de megjelenésekor is elkerülheti figyelmünket, mert lehet egészen halvány is. A kezdeti tüneteket hosszabb-rövidebb lappangási idő után fejfájás, láz, fáradtság, szívizomgyulladás, idegrendszeri elváltozások és ízületi és izomfájdalom követheti. Kezdeti stádiumban a betegség antibiotikumokkal jól gyógyítható, ezért fontos, hogy kellő időben orvoshoz forduljunk. A betegségek kialakulása leginkább a kullancscsípés megakadályozásával kerülhető el. Mivel ezek az ízeltlábúak ősi szervezetek, igen jól alkalmazkodtak a környezetükhöz, így irtásuk rendkívül nehéz feladat. Permetezéssel átmenetileg mentesíthető egy fertőzött terület, azonban a madarak és kisemlősök néhány hónap alatt ismét behurcolják a kullancsokat. A csípések ellen rovarriasztó szerekkel is védekezhetünk, ha pedig mégis a bőrbe fúródott az élősködő, fontos az állatot minél előbb eltávolítani. A parazita eltávolítás módjára nincs egyértelműen jó módszer, van a ki a "csavarásos" van, aki a csipeszes verzióra esküszik. A lényeg, hogy ne nyomjuk össze a rovar potrohát, így nem fecskendezük magunkba annak tartalmát. Ha bizonytalanok vagyunk, érdemes szakemberre (orvosra) bízni az eltávolítást!

Végezetül néhány jó tanács:

1. Természetjáráskor legyünk körültekintőek: kerüljük a sűrű bozótokat, aljnövényzetet. Lehetőleg húzzunk hosszúnadrágot és hosszú ujjú felsőrészt.
2. A hosszú haját fonjuk be, tűzzük fel, viseljünk vászonsapkát.
3. A kerti munkát befejezve vagy természetjárásból hazatérve vegyük szemügyre gondosan a hajlatokat és a deréktáját, ahova a kullancsok előszeretettel befúróják magukat.
4. Kullancsriasztó szer vásárlásánál ügyeljünk arra, hogy a gyártó legalább 6-8 órás hatékonyságot szavatoljon a termékért.

forrás: www.birdlife.net